

Justiție prietenoasă pentru Copii – inițiativă privind dezvoltarea conceptului de practică în instanțe (CFJ-DCSCP)

CENTRE FOR LEGAL
RESOURCES

This project is co-funded by
the European Union's Rights,
Equality and Citizenship
Programme (2014-2020)

Proiect

Scopul proiectului „Justiție prietenoasă cu copiii: dezvoltarea conceptului de practici în instanțe” (CFJ-DCSCP) este îmbunătățirea accesului la justiție pentru copiii cu vulnerabilități sporite din sistemul de justiție penală prin dezvoltarea și diseminarea modelelor specializate de evaluare individualizată a nevoilor lor în conformitate cu legislația internațională și europeană. În acest scop, proiectul include o componentă de cercetare, care urmărește să identifice problemele existente și în curs și să facă recomandări legate de evaluările individuale în cadrul procedurilor penale care implică copii vulnerabili victime sau copii suspectați sau acuzați de comiterea unei infracțiuni. Se concentrează în mod special pe copiii lipsiți de îngrijirea părintească, minorii neînsoțiți și copiii cu dizabilități mintale. Acest raport stabilește principalele constatări ale cercetării în România, care corespunde livrabilului nr. 4.1 („Raport privind practicile judiciare existente în România”), activitatea nr. 4.1 („Cercetări privind practicile judiciare existente în România”) în cadrul acestui proiect.

Mulțumiri

Echipa CRJ vrea să le mulțumească tuturor profesioniștilor și copiilor cu dizabilități intelectuale care au cooperat cu noi, împărtășind cunoștințele și experiențele lor. De asemenea, dorim să le mulțumim pentru cooperare și angajament următoarelor organizații: Asociația Tonal și DGASPC Sibiu.

Disclaimer

Conținutul acestui raport reprezintă doar opiniile partenerilor de proiect și sunt responsabilitatea exclusivă a acestora. Comisia Europeană nu își asumă nicio responsabilitate pentru utilizarea informațiilor pe care le conține.

Justiție prietenoasă pentru Copii – inițiativă privind dezvoltarea conceptului de practică în instanțe (CFJ-DCSCP)

Autorii raportului (CRJ/CLR)

Ștefania Dascălu, Oana Dodu, Georgiana Pascu

Editori (Fundatia Validity)

Steven Allen, Bruno Monteiro

Titlul Proiectului

Justiție prietenoasă pentru copii: Dezvoltarea conceptului de practici în instanțe (CFJ-DCSCP)

Pagina web a proiectului

RO: <https://www.crj.ro/pledoarie-pentru-demnitate/justitie-prietenoasa-pentru-copii-initiativa-privind-dezvoltarea-conceptului-de-practici-in-instante/>

EN: <https://validity.ngo/projects-2/child-friendly-justice/>

CLR/CRJ – Centrul de Resurse Juridice

Str. Arcului nr. 19, Sector 2

București, 021032 România

Contacte CRJ/CLR

E-mail: office@crj.ro

Website: <https://www.crj.ro/en/>

Contactul proiectului

cfj@validity.ngo

Informații despre grant

REC-AG-2019/REC-RCHI-PROF-AG-2019-878552

Anul

2021

Cuprins

Rezumat	4
Capitolul 1 - Introducere	6
Capitolul 2 - Problemele Identificate	10
2.1. Problema 1 - Lipsa procedurilor adaptate în audierea și sprijinul copiilor cu dizabilități psihosociale	10
2.2. Problema 2 - Relația între actorii publici și instituționali – lipsa de pregătire, formare și a instrumentelor de lucru	16
2.3. Problema 3 - Lipsa reintegrării sociale adecvate	21
Capitolul 3 – Concluzie generală	25

Rezumat

Proiectul „Justiție prietenoasă pentru Copii – inițiativă privind dezvoltarea conceptului de practici în instanțe” este cofinanțat de Programul Uniunii Europene pentru Drepturi, Egalitate și Cetățenie (2014-2020) prin Cererea de propuneri de proiecte REC-AG-2019 / REC-RCHI-PROF-AG-2019-878552 și se va concentra asupra copiilor aflați în situații deosebit de vulnerabile, care se confruntă cu multiple bariere în cadrul sistemului de justiție penală și care sunt adesea lăsate la o parte sau excluse.

Scopul acestui proiect este de a îmbunătăți accesul la justiția penală prin dezvoltarea și diseminarea de modele specializate de evaluare individuală a nevoilor acestora, în concordanță cu legislația europeană și internațională în materie. Proiectul va avea beneficiari direcți și se va desfășura în 3 țări din UE (România, Italia și Bulgaria), instrumentele și metodele rezultate fiind relevante în întreaga UE. Proiectul este coordonat de Fundația Validity, în parteneriat cu 3 organizații (Centrul de Resurse Juridice, PRISM Promozione Internazionali Sicilia Mondo și Centrul bulgar de drepturi nonprofit), din cele 3 state membre (România, Italia și Bulgaria). Centrul de Resurse Juridice este partenerul român al acestui proiect.

Obiectivele sunt:

- i cercetarea bunelor practici în fiecare jurisdicție;
- ii elaborarea de modele de promovare a justiției prietenoase cu copiii și evaluare individuală axată pe nevoile lor ;
- iii consolidarea capacităților echipelor multidisciplinare, alcătuite din judecători, avocați, lucrători sociali sau profesioniști aliați;
- iv analiza impactului în cascadă pentru copii prin colaborare transfrontalieră și diseminare internațională;

Capitolul 1 oferă o imagine de ansamblu asupra drepturilor de care beneficiază copiii victime ale infracțiunilor, dar și cei acuzați de săvârșirea unei infracțiuni în România, a serviciilor de sprijin existente, precum și asupra problemelor specifice cu care se confruntă categoriile de copii vulnerabili din țară (îndeosebi, cei cu dizabilități psihosociale și/sau intelectuale). Trei subiecte sunt tratate în detaliu, fiecare într-un subcapitol separat din cadrul Capitolului 2: Subcapitolul 1 tratează lipsa procedurilor adaptate în audierea și sprijinul copiilor cu dizabilități psihosociale; Subcapitolul 2 analizează relația între actorii publici și instituționali – lipsa de pregătire, formare și a instrumentelor de lucru, în timp ce Subcapitolul 3 abordează lipsa reintegrării sociale adecvate. Ultimul capitol (Capitolul 3) oferă o concluzie generală asupra raportului, precum și un set de recomandări adresate autorităților cu atribuții în domeniile vizate în raport.

În România, copiii cu dizabilități psihosociale și intelectuale (parte a categoriei copiilor cu vulnerabilități sporite), reprezintă una din cele mai vulnerabile categorii de participanți în procesul penal, fie că sunt victime sau inculpați/suspecți. Prejudecățile și formalismul exagerat al procedurilor se îmbină cu lipsa de cunoștințe și/sau de expertiză a profesioniștilor, rezultând adesea în luarea deciziilor ce nu reușesc să atingă interesul superior al copilului.

În ciuda îmbunătățirilor din ultimii ani din România, serviciile de asistență specializată rămân subdezvoltate, insuficiente și deseori inaccesibile. Deși Directiva Victimelor (2012/29 /UE) și Directiva privind garanțiile procedurale pentru copii (2016/800 / UE) au fost transpuse în mare măsură în legislația națională, în practică, implementarea acestora este nesatisfăcătoare.

Cu toate acestea, există anumite servicii specializate pentru victimele copii care sunt considerate vulnerabile, mai ales copiii victime ale abuzului și neglijării, copiii victime ale violenței în familie și copiii victime ale traficului de persoane. Regăsim exemple de bune practici dedicate copiilor în ceea ce privește direcționarea acestora către serviciile competente și evaluarea nevoilor. O parte din aceste practici sunt inițiate de stat: echipele multidisciplinare ce realizează evaluarea nevoilor copiilor (atât victime, cât și a celor acuzați de săvârșirea unei infracțiuni, fie că răspund sau nu din punct de vedere penal), coordonate de DGASPC-uri; camera specială de audiere a copiilor din Cluj-Napoca, Craiova și București; existența cursurilor școlare generale și a celor de calificare/recalificare profesională pentru copiii aflați în executarea unei măsuri privative de libertate.

Nu în ultimul rând, Capitolul 3 reunește o serie de recomandări adresate autorităților competente, care vizează facilitarea accesului copiilor victime, dar și a celor acuzați de săvârșirea unei infracțiuni, la justiție și servicii de asistență. Aceste recomandări includ: adaptarea procedurilor pentru a deveni mai prietenoase cu copiii; dezvoltarea și extinderea procedurilor existente de evaluare a nevoilor victimelor și a inculpaților; formarea adecvată a specialiștilor care lucrează cu copii în aspectele menționate anterior și adaptarea programelor de reinserție socială.

Rezultatele raportului vor contribui la îmbunătățirea capacităților profesioniștilor instruiți pentru implementarea evaluărilor individuale și a justiției prietenoase cu copiii. Pe termen lung, diseminarea ținută a rezultatelor va spori înțelegerea nevoilor specifice ale copiilor cu vulnerabilități sporite de către profesioniștii din domeniu din UE și nu numai.

Examinăm mai jos principalele probleme constatate în urma cercetării legislației și interviurilor susținute cu profesioniștii în domeniu:

- **Problema 1:** Lipsa procedurilor adaptate în audierea și sprijinul copiilor cu dizabilități psihosociale;
- **Problema 2:** Relația între actorii publici și instituționali – lipsa de pregătire, formare și a instrumentelor de lucru;
- **Problema 3:** Lipsa reintegrării sociale adecvate.

Capitolul 1 - Introducere

Prezentul raport oferă o imagine de ansamblu asupra situației copiilor victime ale infracțiunilor, precum și a celor acuzați de săvârșirea unei infracțiuni, din România în ceea ce privește serviciile de asistență, evaluarea nevoilor și furnizarea de informații.

Rezultatele raportului se bazează pe cercetarea cantitativă și calitativă efectuată în perioada septembrie 2020 – martie 2021, combinând cercetarea teoretică, analiza legislației și politicilor publice cu 28 interviuri semi-structurate cu specialiști din toată țara și 31 de cereri de informații publice adresate instituțiilor de stat cu atribuții în domeniul protecției și sprijinirii copiilor implicați în procesul penal¹.

Toate Statele Membre trebuie să garanteze protecția efectivă a drepturilor și accesul neîngrădit la justiție și recunoaștere egală în fața legii a copiilor cu dizabilități.

În România, legislația relevantă în domeniul penal în ceea ce privește copiii cu dizabilități se compune din legislație primară – Codul Penal (Legea 286/2009), Codul de Procedură Penală (Legea 135/2010), Legea 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copiilor, Legea 252/2013 privind organizarea serviciului de probațiune, Legea nr 211/2004 privind măsurile de informare, suport și protecție a victimelor crimelor (care transpune Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012, denumită în continuare „Directiva Victimelor”), și legislație secundară – Decizia nr. 1439/2004 privind serviciile specializate pentru copii care au comis o infracțiune și nu răspund penal.

„În conformitate cu prevederile Directivei Victimelor, C. Proc. Pen. presupune că următoarele categorii de victime sunt mai vulnerabile: „Sunt prezumate vulnerabile victimele copii, victimele care sunt în relație de dependență față de autorul infracțiunii, [...], ale traficului de persoane, ale violenței în cadrul relațiilor apropiate, ale violenței sexuale sau ale exploatării, [...], victimele cu dizabilități [...]”². Pentru aceste categorii de victime, autoritățile judiciare pot institui măsuri speciale de protecție dacă victimele sunt considerate martori amenințați sau vulnerabili³. Cu toate acestea, interviurile cu specialiștii au arătat că, în practică, autoritățile judiciare instituie rareori aceste măsuri de protecție⁴. De asemenea, măsurile de protecție pentru victimele prezumate a fi vulnerabile pot include, de asemenea, audierea de către judecător, poliție sau procuror în locuri speciale și în prezența unui psiholog sau a unui lucrător social al cărui scop este să reducă riscul de victimizare secundară. Aceste victime ar trebui, pe cât posibil, să fie audiate a doua oară doar dacă este strict necesar și de către aceeași persoană⁵. Totodată, victimelor vulnerabile li se acordă dreptul de a fi audiate de o persoană de același sex, la cerere⁶.

¹ Cele 31 de solicitări de informații, formulate în baza Legii nr. 544/2001 privind accesul la informațiile de interes public, au fost adresate: DGASPC-urilor din cele 6 sectoare ale Bucureștiului, precum și celor din județele Cluj, Sibiu și Timiș; Administrației Naționale a Penitenciarelor; Centrelor de detenție Brăila-Tichilești și Craiova; Centrelor educative Buziaș și Târgu Ocna; Inspectoratului General al Poliției Române; Parchetelor de pe lângă Judecătoriile Sectoarelor Capitalei, Cluj-Napoca, Sibiu și Timișoara; Parchetelor de pe lângă Tribunalul București, Cluj-Napoca, Sibiu și Timiș; Serviciilor de Probațiune din București, Cluj, Sibiu și Timiș; și Direcției Naționale de Probațiune. S-a vizat o acoperire geografică extinsă. Aproape toate instituțiile au răspuns, însă nu toate răspunsurile au fost relevante pentru cercetare, unele făcând doar referire la legislația în vigoare și nu au putut fi folosite pentru a extrage informații.

² Art. 113, (2), CPP

³ Art. 113, CPP – Protecția persoanei vătămate și a părții civile: „(1) Atunci când sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege referitoare la statutul de martor amenințat sau vulnerabil ori pentru protecția vieții private sau a demnității, organul de urmărire penală poate dispune față de persoana vătămată ori față de partea civilă măsurile de protecție prevăzute la art. 124-130, care se aplică în mod corespunzător.”

⁴ Extras din interviul R/SC/6.

⁵ Art. 111, CPP – Modul de audiere a persoanei vătămate

⁶ Art. 111, CPP – Modul de audiere a persoanei vătămate: „(7) Audierea de către organele de cercetare penală a persoanelor vătămate care au fost victime ale infracțiunii [...], se efectuează numai de către o persoană de același sex cu persoana vătămată, la cererea acesteia, cu excepția cazului când organul judiciar apreciază că aceasta aduce atingere bunei desfășurări a procesului ori drepturilor și intereselor părților.”

Prima parte a cercetării a constat în strângerea și cercetarea legislației relevante pentru raport, atât cea de la nivel național, precum și a normelor internaționale în materie, precum și a doctrinei și a oricăror altor ghiduri practice, relevante pentru această temă. În urma analizei dispozițiilor legale, am putut extrage informațiile pertinente, atât pentru prezentul raport, cât și pentru elaborarea metodologiei chestionarelor de interviu, pentru a putea atinge teme cât mai variate.

Cea de-a doua etapă a cercetării a fost încercarea de diseminare a proiectului – astfel, prin intermediul Legii 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public, am trimis adrese la peste 30 de instituții (parchete, instanțe, DGASPCuri etc.) sau solicitări de sprijin către asociații/ONGuri de profil (în cazul cărora, din păcate, nu am primit un răspuns), pentru a afla care sunt atribuțiile în concret în cauzele cu copii din procesul penal, care este utilitatea referatului de evaluare, ce infracțiuni comit copii în general, dar și măsurile de protecție luate față de copiii-victimă cu dizabilități.

Pentru ultima parte a cercetării, am susținut interviuri cu persoane care lucrează cu copiii cu sau fără dizabilități psihosociale în domeniul penal. Persoanele intervievate și instituțiile care au fost contactate au fost selectate pentru a obține informații cuprinzătoare și multidisciplinare de la profesioniști din medii diferite, în special provenind din sectorul public, care oferă sprijin și protecție pentru o gamă largă de copii aflați în situații vulnerabile. Deși interviurile și cererile de informații publice nu au acoperit întreaga țară, reprezentativitatea și diversitatea surselor constituie un indicator puternic al stării de fapt la nivel național. În total au fost realizate 28 de interviuri, împărțite astfel: 3 cu copii care au fost acuzați de săvârșirea unei infracțiuni, 1 cu un avocat, 3 cu judecători, 2 cu procurori, 10 cu profesioniști din sistemul de asistență socială și protecția copilului (psihologi, asistenți sociali și consilieri juridici), 2 cu polițiști, 4 cu angajați ai centrelor educative sau de detenție pentru copii, și 3 cu consilieri în cadrul Serviciului de Probațiune. 21 dintre persoanele intervievate au fost de gen feminin, iar 7 de gen masculin. Majoritatea interviurilor au fost realizate pe Zoom (pentru a evita contactul cu persoane străine, ca o măsură de protecție suplimentară față de fluctuațiile cazurilor de infectare cu SARS-CoV 2 în România), cu acordul oamenilor de a fi înregistrate, iar 4 dintre ele au fost luate în persoană – 3 cu ajutorul unui psiholog specializat în domeniu (cele cu copiii – ca o garanție suplimentară în vederea protejării lor; de asemenea, din motive de confidențialitate, identitatea acestora este protejată, fiind numiți în raport ca Minor 1, 2 și 3), 1 la sediul CRJ. De asemenea, două au fost preluate prin corespondență electronică. Persoanele participante provin în special din București, sau din județele Timiș, Sibiu, Iași ori Cluj.

Date despre copiii victime

În România n România, atât serviciile existente, cât și legislația vizează categorii de victime care sunt percepute ca fiind mai vulnerabile, în special copiii victime, victime ale violenței în familie și victime ale traficului de persoane. Serviciile de asistență sunt oferite de o serie de instituții de stat, în principal: Direcțiile Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului, denumite în continuare DGASPC (o astfel de instituție pentru fiecare dintre cele 41 de județe și cele 6 sectoare ale Bucureștiului), Serviciile Publice de Asistență Socială (SPAS), organizate la nivel local (municipiu, oraș, comună), Agenția Națională Împotriva Traficului de Persoane (ANITP). De asemenea, adeseori ONG-uri oferă servicii specializate victimelor, în completarea sau chiar substituind serviciile oferite de stat, uneori fără a primi sprijin financiar din fonduri publice.

Este important de menționat că Legea nr. 211/2004 privind unele măsuri pentru asigurarea informării, sprijinirii și protecției victimelor infracțiunilor a suferit o serie de modificări substanțiale în

Aprilie 2019 prin Ordonanța de Urgență nr. 24/ 03.04.2019. Astfel, s-au pus bazele pentru crearea de servicii generice de sprijinire a victimelor în România, sub forma unor departamente specializate care vor funcționa în cadrul fiecărui DGASPC și ale căror echipe vor fi compuse din cel puțin trei specialiști: asistent social, psiholog și consilier juridic⁷. Serviciile oferite de departamentele pentru victimele infracțiunilor pot include⁸: informații despre drepturile victimelor, consiliere psihologică, consiliere cu privire la chestiuni financiare legate de infracțiune, sprijin emoțional, informații despre rolul victimei în procedurile penale și pregătirea pentru proces, precum și direcționarea spre alte servicii de asistență specializate⁹. Aceste servicii sunt gratuite și sunt oferite la cererea victimei sau a familiei acesteia. La cerere, este prevăzută asistență juridică gratuită pentru victimele unor infracțiuni, în principal tentative de omor, vătămare corporală și violență sexuală¹⁰.

Deși legea 272/2004 instituie o serie de garanții privind respectarea, promovarea și garantarea drepturilor copiilor, ghidate de principiul interesului superior al copilului, este cunoscut faptul că copiii cu dizabilități întâmpină mult mai multe bariere de acces la informațiile de sănătate publică, iar mecanismele de raportare sau plângere sunt slabe sau ineficiente pentru cazurile de violență împotriva copiilor sau alte încălcări ale drepturilor acestora. Copiii cu dizabilități psihosociale trebuie să beneficieze în concret și să fie informați asupra dreptului lor de a beneficia de asistență de specialitate multidisciplinară, care include, după caz, servicii de asistență legală, psihologică, și modalitatea concretă în care acestea pot fi acordate.

Date statistice: în 2019 au fost trimiși în judecată 1459 de autori ai infracțiunilor comise în familie împotriva a 1700 de victime, din care 661 victime minore¹¹.

Anul	Inculpați pentru trafic de minori	Pornografie infantilă	Nerespectare măsuri încredințare minori	Abandon de familie	Act sexual cu un minor	Violență în familie
2017	211	163	29	651	301	1491
2018	169	156	31	597	319	1360
2019	175	174	27	510	323	1459

⁷ Art. 3^A1, Legea 211/2004: „(1) În vederea acordării serviciilor de sprijin și protecție pentru victimele infracțiunilor, în structura organizatorică a fiecărei direcții generale se înființează un compartiment pentru sprijinirea victimelor infracțiunilor, structură în cadrul căreia vor funcționa cel puțin trei specialiști, respectiv: asistent social, psiholog, consilier juridic.”

⁸ Legea 211/2011 nu impune obligativitatea ca aceste departamente specializate să ofere oricare dintre serviciile de sprijin menționate mai sus, probabil pentru a permite DGASPC-urilor o mai mare autonomie în gestionarea resurselor existente și în evaluarea nevoilor victimelor. Cu toate acestea, furnizarea opțională a acestor servicii implică un risc în ceea ce privește acordarea de sprijin victimelor infracțiunilor.

⁹ Art. 7, Legea 211/2004: „(4) Serviciile de sprijin și protecție acordate atât victimelor infracțiunilor, cât și membrilor familiei acestora pot fi: a) informare privind drepturile victimei; b) consiliere psihologică, consiliere cu privire la riscurile de victimizare secundară și repetată sau de intimidare și răzbunare; [...]; g) direcționarea victimei către alte servicii specializate, atunci când este cazul: servicii sociale, serviciile medicale, servicii de ocupare, de educație sau alte servicii de interes general acordate în condițiile legii.”

¹⁰ Art. 14, Legea 211/2004: „(1) Asistența juridică gratuită se acordă, la cerere, următoarelor categorii de victime: a) persoanele asupra cărora a fost săvârșită o tentativă la infracțiunile de omor, omor calificat, prevăzute la art. 188 și 189 din Codul penal, o infracțiune de vătămare corporală, prevăzută la art. 194 din Codul penal, o infracțiune intenționată care a avut ca urmare vătămarea corporală a victimei, o infracțiune de viol, agresiune sexuală, act sexual cu un minor, coruperea sexuală a minorilor, prevăzute la art. 218-221 din Codul penal; b) soțul, copiii și persoanele aflate în întreținerea persoanelor decedate prin săvârșirea infracțiunilor de omor, omor calificat, prevăzute la art. 188 și 189 din Codul penal, precum și a infracțiunilor intenționate care au avut ca urmare moartea persoanei.”

¹¹ Extras din <https://vedemjust.ro/2019-minori/?fbclid=IwAR38IOz0rK6gLesKI0fw2819bDxYHsJp5edFhKSJ77Nqax3nHo1AHMf8>

Date despre copiii inculpați/acuzați

Din datele obținute referitoare la numărul de copii inculpați sau acuzați în România, a reieșit că, spre exemplu, la nivelul Judecătoriei Sectorului 4 din București¹², în ultimii doi ani (2019-2020), au fost aplicate 20 de măsuri educative neprivative de libertate și 19 măsuri educative privative de libertate, pentru 37 de inculpați copii (din care 20 de sex masculin), nefiind precizat dacă și câți dintre aceștia aveau dizabilități psihosociale.

Din alte date obținute de la Serviciul de Probațiune Timiș, a reieșit că în anii 2019 și 2020, categoriile de infracțiuni pentru care copiii care răspund penal (adică cei de peste 14 ani) au intrat în evidența lor au fost în special rutiere – 58 (conducere fără permis/autoturism neînmatriculat), lovire sau alte violențe – 20, furt – 15, tâlhărie – 10, trafic de droguri – 4, alte infracțiuni – 13. În cursul anului 2019, s-au aflat în supravegherea serviciului de probațiune 78, iar în anul 2020, 42 de cazuri de copii sancționați cu o măsură educativă neprivativă de libertate sau față de care s-a dispus eliberarea dintr-un centru educativ sau centru de detenție. Au fost înregistrate 9 fete și 111 băieți, din care 6 cu vârsta între 14-16 ani, 16 cu vârsta între 16-18 ani, 84 cu vârsta între 18-20 și 14 peste 20 de ani. Din nou remarcăm lipsa datelor referitoare la copiii cu dizabilități psihosociale care au intrat în atenția Serviciului de Probațiune.

De asemenea, potrivit datelor disponibile și centralizate la nivelul ANP, la data de 30.11.2020, în unitățile subordonate se aflau 248 persoane custodiate (242 băieți și 6 fete) pentru următoarele infracțiuni: tâlhărie (110), furt (57), omor (37), viol (26) și alte infracțiuni (18). Pentru 156 din aceștia, hotărârile sunt definitive (pentru 86 s-a dispus măsura internării într-un centru educativ, iar pentru alți 70 s-a dispus măsura internării într-un centru de detenție). În perioada 01.01.2019-23.12.2020, în cele 4 centre au fost depuși 729 copii (711 băieți și 18 fete), astfel:

Centrul de Detenție Craiova	14-17 ani	174 băieți	5 fete
Centrul Educativ Târgu Ocna	14-17 ani	171 băieți	-
Centrul Educativ Buziaș	14-17 ani	152 băieți	13 fete
Centrul de Detenție Brăila Tichilești	14-17 ani	214 băieți	-

¹² Aceste date au fost obținute în urma solicitării lor pe baza legii 544/2001 a accesului la informațiile de interes public

Capitolul 2 – Problemele identificate

Problema 1 - Lipsa procedurilor adaptate în audierea și sprijinul copiilor cu dizabilități psihosociale

#Despre: Acest capitol oferă o privire de ansamblu asupra cadrului legislativ existent la acest moment în România, accentul fiind pus pe imposibilitatea sa de adaptare în acord cu nevoile minorilor, în special a celor aflați într-o situație vulnerabilă.

Lipsa procedurilor adaptate îi afectează atât pe a) copiii cu dizabilități, victime ai unei infracțiuni, aflați în faza de urmărire penală; cât și pe b) copiii cu dizabilități, având calitatea de suspect sau inculpat în comiterea unei fapte prevăzute de legea penală, în faza de urmărire penală pe tot parcursul procesului.

Principalele modalități în care comunicarea și înțelegerea efectivă a drepturilor copiilor sunt afectate au rezultat din comunicarea ineficientă/inadaptată a drepturilor procedurale și procesuale în funcție de tipul dizabilității duce la neînțelegerea lor de către copii; din lipsa instrumentelor adaptate pentru audierea copiilor (îndeosebi a celor de victimă în cazul infracțiunilor contra persoanei) duce la apariția fenomenului de „revictimizare” prin audierea repetată a acestora, dar și la lipsa probelor în procesul penal; precum și din lipsa personalului specializat în realizarea audierilor și construirea unei relații de încredere cu copiii.

În acest subcapitol al analizei, regulile de drept aplicabile sunt reprezentate de dispozițiile legislative din legislația națională - C.pen, C.proc.pen., Legea 272/2004, Legea 211/2004, precum și cele din legislația internațională relevante.

În general, principalele probleme legislative identificate în legislația penală națională sunt reprezentate de lipsa procedurilor și a mecanismelor adaptate pentru nevoile specifice ale copiilor cu dizabilități, deopotrivă a celor victimă, cât și a celor acuzați de comiterea unei fapte penale. Am constatat absența unor reglementări exprese în legătură cu locul în care se realizează audierea în faza urmăririi penale.

Totodată, lipsa tehnicilor și a mijloacelor de evaluare individuală a copiilor (atât a celor victime, cât și a celor acuzați), care să fie în conformitate cu dispozițiile articolului 22 a Directivei Victimelor, și a articolului 7 a Directivei 2016/800/EU, constituie o altă problemă identificată de-a lungul cercetării. Cu excepția evaluării copilului-acuzat de către Serviciul de Probațiune, care este efectuată obligatoriu, la cererea instanței, și, conform art. 506 para (1) C.proc.pen., la cererea organelor de urmărire penală, atunci când consideră necesar, nicăieri în legislația din România nu există vreo referință la obligativitatea realizării unui astfel de referat de evaluare individuală. Există, la nivelul DGASPCurilor, prevederea conform căreia copii care au comis o faptă penală și răspund penal, care beneficiază de măsuri de protecție specială – plasamentul familial, cel în instituții rezidențiale sau în centre plasament, beneficiază de evaluarea unui psiholog și a unui asistent social, însă aceasta este doar pentru folosința internă, ea nu este cerută de către organele de urmărire penală ca probă în dosar. Pentru copiii care au comis o faptă penală, dar nu răspund penal, cei de la DGASPC efectuează, în general, un plan individualizat de protecție și un plan specific de acțiune, care este folosit pentru a afla nevoile de asistență psiho-socială a copilului. Pentru copiii victimă se acordă în general consiliere psihologică, potrivită pe nevoile sale, după efectuarea unui raport intern în legătură cu nevoile observate la acel copil.

De asemenea, legiuitorul român prevede în C.P.P. o procedură specială de ascultare a victimei, nu mult diferită de cea de audiere a inculpatului/suspectului, dar nu a victimelor copii și cu atât mai mult a victimelor copii cu dizabilități psihosociale, deși, pe de o parte, inculpatul și victima nu se află pe aceeași poziție de egalitate, sub aspectul drepturilor procesuale recunoscute de legiuitor, iar pe de altă parte, între adult și copil există deosebiri esențiale esențiale.

În ceea ce privește o descriere mai amănunțită a problemei, în legislația penală din România, dreptul la asistență juridică obligatorie este acordat, conform art. 90 C.P., doar copiilor având calitatea de suspect sau inculpat – nu există o dispoziție specială privind copiii-victimă, cu atât mai puțin pe cei având dizabilități psihosociale. Astfel, de cele mai multe ori, însemnătatea dispozițiilor legale sau modalitatea în care își pot valorifica drepturile de-a lungul etapelor procesului penal le sunt explicate copiilor-victimă cu dizabilități de către polițiști (organe de urmărire penală) sau de psihologi și asistenți sociali din cadrul DGASPC. Însă, când vine vorba de înțelegerea lor efectivă, autoritățile întâmpină dificultăți în a-și adapta dialogul în relația cu copii. Iată, spre exemplu, mărturia lui P.C. 13, copil acuzat de comiterea mai multor fapte de furt, aflat în acest moment într-un centru de plasament:

”Procurorul vorbea frumos, el explica ce drepturi am. Polițiștii îmi dădeau o foaie cu drepturile, dar nu le citeam și nu le citeau nici eu [...]. Procurorul spunea faptele pe care le-am făcut, nu prea înțelegeam ce vorbesc.[..]”

Colegul său, B.I., întrebat dacă i-a fost explicat în fiecare moment ce i se întâmplă, ce drepturi are, a răspuns: „Nu știam ce înseamnă drepturi. Nu mi-a explicat nimeni ce înseamnă să ai drepturi.” Copilul a fost implicat în trecut într-o tâlhărie, alături de mai mulți colegi din centrul în care se afla.

Dificultăți întâmpină și reprezentanții autorităților, audierile fiind indispensabile fără un psiholog din cadrul DGASPC sau educator din centrul în care se află copilul. P.D., polițist în cadrul unei secții de poliție din capitală afirma despre ajutorul esențial al specialiștilor:

B.D., polițist într-o altă secție, cu experiență de peste 10 ani în anchetele penale, spune că, atunci „când minorii nu înțeleg, se asigură prezența unui membru de familie/rudă, când nu au pe nimeni apropiat se apelează la asistență juridică ca să îi aducă la cunoștință și să explice drepturile – polițiștii i le citesc, încearcă să le explice, dar vine și un reprezentant al DGASPC”. Acesta ne-a mărturisit că încearcă să abordeze fiecare copil în funcție de nivelul său de dezvoltare, nefiind diferențe în funcție de infracțiunile comise, iar în cazul victimelor, evenimentele sunt consemnate exact cum a descris persoana vătămată. Prin dispozițiile cuprinse în art.105 alin.(3) din C.P.P., au fost instituite garanții procesuale în vederea asigurării dreptului la un proces echitabil

„Psihologul ajută să înțeleagă organul (nn. – de cercetare) ce a vrut să spună minorul, acesta utilizând anumite desene, jocuri) – audierea e de preferat să fie făcută de un psiholog sau măcar cineva din cadrul DGASPC [...] însă, (nn. – despre dosarele cu minori cu dizabilități) degeaba ai psiholog, avocat, personal DGASPC care să mai comunice cu el, nu poți să afli ce te interesează , informațiile de care ai nevoie”

¹³ Minor-Acuzat, gen M.

¹⁴ Minor-Acuzat, gen M.

¹⁵ Polițist, gen M.

¹⁶ Polițist, gen M.

persoanelor cu dizabilități fizice sau psihosociale, statuându-se faptul că „dacă persoana audiată este surdă, mută sau surdo-mută, audierea se face cu participarea unei persoane care are capacitatea de a comunica prin limbajul special. În aceste situații comunicarea se poate face și în scris”.

Spre exemplu, la nivelul DGASPC Sector 3¹⁷, funcționează Centrul de Consiliere și Resurse, în cadrul căruia sunt oferite servicii de consiliere victimelor infracțiunilor, cât și familiilor acestora, în vederea depășirii traumelor suferite. În concret, C.C.¹⁸, psiholog la nivelul DGASPC din același sector, ne mărturisește că cel mai des s-a întâlnit cu situații în care copii au fost victimele infracțiunilor de rele tratamente, provenind în special din familie. O altă situație, destul de des întâlnită din păcate, a fost aceea în care copii devin victime ale falselor-sesizări, sau ale sesizărilor făcute din alte cauze decât existența reală a unei infracțiuni – cum este cazul divorțurilor neamiabile între părți, unde copiii devin instrumente în bătălia părinților. Astfel, există situații în care OUP se lovesc de cereri de audieri a martorilor-copii, fiind nevoiți să decidă cu privire la utilitatea ori pertinenta unei astfel de probe, cum este și cazul povestit de dna. procuror M H.¹⁹:

„mă mai revoltă o situație, în care părinții se ceartă din diverse cauze, și aceștia au interese civile, și unul din părinți a cerut să îi audiem minorul pentru că i-ar fi făcut ceva celui alt părinte și i-am spus din start polițistului că nu reaudiem copilul, să nu-l retraumatizăm”

În nicio circumstanță nu este de dorit repetarea audierii unui copil-victimă, cu sau fără dizabilități, întrucât este cunoscut în literatura de specialitate fenomenul „revictimizării” – victimele unor infracțiuni pot trece printr-un proces de victimizare secundară atunci când suferă de pe urma reacțiilor negative, apărute în urma experienței inițiale de victimă, reacții care pot fi manifestate în timpul investigațiilor și procedurilor specifice sistemului judiciar, incluzând repetarea audierilor în care victima își povestește experiența traumatizantă. De o extremă utilitate putem aprecia existența dispozițiilor art.308 privind Procedura audierii anticipate, ce prevăd că „atunci când există riscul ca persoana vătămată [...] să nu mai poată fi audiată în cursul judecății, procurorul poate sesiza JDL în vederea audierii anticipate a acesteia” – cu toate că nu există o referire expresă și la audierea anticipată a copiilor (fiind lasată, conform al. 2 al aceluiași articol, la „aprecierea JDL-ului”), apreciem necesară remediarea acestei curențe legislative.

(nn.- despre audierea în instanță) *“le-am garantat în mod sincer și solemn că nu se întâlnesc cu agresorul – pentru ei este extrem de important acest lucru [...] a fost pentru mine o lecție și le-am garantat celor 2 băieței că nu se vor întâlni cu persoana care i-a abuzat”*

V.C., judecător

“La dosarele cu minori-victime, în cadrul procesului nu chem minorii în instanță, mă opun când se solicită audierea în fața instanței a minorului”

R.F., consilier juridic în cadrul unui DGASPC

¹⁷ Aceste date au fost obținute în urma solicitării lor pe baza legii 544/2001 a accesului la informațiile de interes public

¹⁸ Psiholog, gen F.

¹⁹ Procuror, gen F.

²⁰ Shoham, S.G., Knepper, P., Kett, M. (eds.) 2010

În ceea ce privește audierea copiilor-victimă cu dizabilități, cu toate că legislația prevede obligativitatea înregistrării audio-video, în condițiile enunțate art. 111 al.8 C.proc.pen., coroborate cu art. 111 al.4, 6 și 7, această dispoziție fiind prevăzută ca o formă de protecție a victimelor, autoritățile întâmpină adesea dificultăți logistice în efectuarea înregistrărilor audio-video, fie din lipsa unui spațiu adaptat, care să asigure intimitate și siguranță copilului, fie chiar din lipsa instrumentelor de audiere. De exemplu, într-un dosar cu un copil-victimă de 3 ani supus unui abuz sexual, V.C. judecător, ne-a povestit despre cum a apelat la un psiholog,

„să vadă dacă ar putea să îl audieze, deși nu e indicat să stai de vorbă cu el pentru că e foarte mic, dar minorul, fiindcă era dus la psihoterapie și părinții se ocupau de el, având șansa să depășească abuzul”, reușind astfel să asculte copilul. Reamintim că în codul de procedură penală există mai multe dispoziții dedicate protecției persoanelor vătămate²² (incluzând și copii).

De altfel, problema lipsei instrumentelor adaptate a fost ridicată în cadrul mai mult interviuri pe care am avut șansa să le realizăm cu profesioniști ai dreptului penal. Încă de la primul contact cu copiii, psihologii sau asistenții sociali ai DGASPC-urilor trebuie să se adapteze condițiilor austere din secțiile de poliție (sau, uneori, din sediile parchetelor), în încercarea de a stabili, de a construi o relație cu copilul – inculpat sau victimă. I.D., psiholog în cadrul unui DGASPC, afirmă într-un dialog că *„discuțiile cu minorul se poartă pe hol/în afara instituției, iar acest lucru amprentează negativ crearea relației terapeutice – locațiile sunt deplorabile, cu potențial de afectare a mesajului transmis către minor”²³*. În același sens, dna. P.A., psiholog și șef de centru, întrebată care consideră că ar fi un instrument util pentru o mai bună respectare a drepturilor

copiilor cu dizabilități, a răspuns²⁴: *“Ar fi necesar să existe un spațiu în incinta poliției în care să se poată discuta cu minorul, mai ales în cazurile mai deosebite, să fie filmat, ar trebui să fie adaptat modul de discurs, de a pune întrebări, să fie pregătită o persoană din secție pentru asemenea tip de minori, iar psihologul cu care colaborează minorul ar trebui să fie prezent constant”*

Exemple de practici promițătoare

Totuși, există situații în care s-a reușit construirea unei camere de audiere pentru copii la cele mai înalte standarde – la momentul actual existând 3 astfel de încăperi, în incinta Tribunalului București, Tribunalului Cluj și a Tribunalului Craiova. Camera ne-a fost prezentată pe Zoom, în cadrul

“The room is just an instrument, what matters is the hearing, the NICHD protocol, which is extraordinary, uses children’s words and it does not ask direct questions until the end, in extremis, to clarify certain issues, it gives the child the opportunity to provide as many details and aspect as possible, so that the statement is very plausible and can later be used in the process, but for that all participants should be trained in this regard, which does not happen [...]”

“Avem o cameră specializată pentru audierea minorilor-victime ale diferitelor forme de infracțiuni (abuz sexual, fizic, emoțional), aceasta realizându-se în 3 etape – prima dată intrăm în sala „Audis” (are 2 camere : una propriu-zisă – sala tehnică, cu aparatul care face înregistrarea audio-video, în care stă reprezentantul legal al copilului, avocatul din oficiu, organele de cercetare) [...]”

²¹ Judecător, gen F.

²² Art. 112, art. 113, art. 124, art. 130

²³ Psiholog, gen F.

²⁴ Psholog, gen F.

unui interviu cu dna. A.D²⁵, psiholog în cadrul DGASPC Cj, aceasta fiind o cameră izolată fonic, cu microfoane în tavan, pentru a nu fi distras copilul de stimuli, în centru se află o masă rotundă, transparentă (pentru a analiza limbajul non-verbal). Camera are geamuri unidirecționale, fiind dotată cu cameră de înregistrare audio-video, mobilată corespunzător pentru copii. Aceasta ne-a mărturisit că în general organul de cercetare ar trebui să conducă audierea, dar reprezentantul DGASPC stă în camera de audiere (camera fiind dotată cu jucării) cu copilul și are o cască prin care se pot auzi întrebările celorlalți - psihologul creează o relație cu copilul, fac activități non-structurate. Astfel, se reușește trecerea copilului de la o stare de anxietate, de stres, la o stare mai relaxată, de detensionare, este pregătit pentru audiere, iar mai apoi se încearcă discutarea despre evenimentul neplăcut.

„În cadrul audierii minorului-victimă sau martor aflat în situații vulnerabile s-a constatat necesitatea însușirii unei tehnici care a fost construită și validată de-a lungul timpului, respectând limitele și capacitățile minorilor, integrând informații din tehnicile cognitive de interviu și având o abordare non-directivă. Tehnica de audiere minori utilizată în cadrul Poliției Române include un protocol de audiere sistematizat ce respectă principiul tranziției de la cadrul general al minorului (care este non-amenințător, neutru) la cel specific (afectiv), obiectivizând la maximum interacțiunea cu minorul. În cazul copiilor cu dizabilități se evaluează înainte de audiere nivelul psihologic de dezvoltare, înțelegând gradul în care copilul prezintă tulburări cognitive, tulburări de limbaj, tulburări afective care pot interfera cu procesul audierii. Aceste informații sunt aflate de la părinți, cadre didactice etc. și eventual, dacă minorul a fost prezentat unei instituții de Protecția Copilului, se solicită raportul de evaluare psihologică a minorului, pentru o mai bună înțelegere a nivelului de funcționare a acestuia. În funcție de dizabilitățile prezentate de minorul victimă, acesta este abordat ținând cont de acestea în procesul de audiere, alegându-se cea mai bună variantă de obținere a informațiilor, fără afectarea în vreun fel a minorului. În cazul în care în cadrul procesului de audiere, minorul cu dizabilități nu oferă informații, acesta nu este forțat în niciun fel.”

Totodată, L.M., procuror în cadrul unui parchet din același oraș ne-a povestit²⁶ despre utilizarea protocolului NICH²⁷, conceput special pentru audierea copiilor în procesul penal. Cu toate că există această cameră de audiere, construită încă din anul 2014 în incinta DGASPC, principalul dezavantaj este constituit tocmai de această poziționare, camera nefiind mereu disponibilă ori accesibilă, necesitând programare prealabilă – ori, acest lucru poate fi un impediment atunci când se impune realizarea de urgență a audierii, în aceste cazuri audierea fiind derulată la poliție.

²⁵ Psiholog, gen F.

²⁶ Procuror, gen F.

²⁷ <http://nichdprotocol.com/>

În cadrul practicilor promițătoare includem și răspunsul oferit de IGPR (nn. – aflat în chenarul de mai jos), obținut în urma solicitării informațiilor referitoare la activitatea polițistilor cu copii în cadrul justiției penale, pe baza legii 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public. Amintim publicațiile apărute în afara cadrului legislativ referitoare la audierea copiilor, Ghid de audiere a copilului în proceduri judiciare²⁸ și Ghid metodologic privind audierea copilului victime ale violenței²⁹

“Prima dată nu s-au purtat urât. A doua oară cu tâlhăria au înjurat. S-au luat de toți cu care am fost. Numai o data mi-a dat vreo 6 bastoane jandarmeria. M-am luat după unul din cămin și m-a dat în gât. M-a trimis la baie să mă spăl pe mâini. M-am dus să mă șterg și a zis nu te șterge, lasă așa, întinde palma!” Dacă este udă mâna, nu se umflă și nu lasă urme. L-au bătut în palma udă, ca să nu existe dovezi.

Concluzie preliminară

Cu toate că, în general, opinia copiilor contează, iar autoritățile investighează ce vor să spună aceștia, comunicarea se realizează anevoios, de vină fiind lipsa instrumentelor adaptate în audierea copiilor cu dizabilități psihosociale. De multe ori, actorii implicați în procesul penal fac diferențe în funcție de calitatea copilului – de inculpat sau de victimă, ignorând faptul că ceea ce ar trebui să primeze este, în fapt, comunicarea adaptată pe tipul de dizabilitate. În acest sens, dna. C.A., psiholog clinician în cadrul unui DGASPC spunea³⁰ „*e lipsa de empatie la instanță, mai ales în cazul copiilor cu retard mental, care înțeleg foarte puțin fapta, sunt situații în care judecătorul îi tratează ca pe infractori din start și aceștia își iau bariera [...]*”.

Despre protocolul NICHHD

Acest Protocol este menit să încurajeze utilizarea întrebărilor deschise, mai susceptibile să ducă la obținerea de răspunsuri sub forma unei relatări verbale, fiind adoptate astfel, ca linii directoare practice, recomandări susținute pe scară largă de cercetări. Protocolul NICHHD este interviuul structurat al copilului victimă, conținând, în egală măsură, diferitele activități și etape de realizat în cadrul audierii, precum și întrebările care trebuie adresate copilului.

Scopul utilizării protocolului NICHHD este de a reduce sugestibilitatea profesioniștilor care participă la procedura juridică de audiere a unui minor victimă, de a permite acestora să-și adapteze întrebările în funcție de nivelul de dezvoltare al copilului, ajutând, în același timp, copiii să ofere o declarație cât mai detaliată și cât mai exactă. Protocolul NICHHD reprezintă o modalitate structurată de audiere și acoperă toate fazele unei audieri: introducerea, dezvoltarea alianței, exersarea memoriei episodice, partea declarativă a audierii și încheierea audierii.

²⁸ Coordonatori Mona-Maria Pivniceru, Cătălin Luca, Editura Hamangiu, 2009

²⁹ Viorel Badea, Bogdan Nicolae Trandafir, Gabriela Udrea, Cristina Iova, aprilie 2017

³⁰ Psiholog clinician, gen F.

Problema 2 - Relația între actorii publici și instituționali – lipsa de pregătire, formare și a instrumentelor de lucru

#Despre: În acest capitol se prezintă dificultățile profesioniștilor de a interacționa și înțelege nevoile copiilor cu dizabilități, precum și lipsa programelor sistematice de formare inițială și specializată pentru toți profesioniștii care lucrează cu victime.

Lipsa formării specializate în justiția penală juvenilă îi afectează atât pe a) copiii cu dizabilități, victime, suspecti, inculpați, martori, subiecți procesuali activi ai unei fapte prevăzute de legea penală/infracțiuni, pe tot parcursul procesului penal și în etapa ulterioară executării pedepsei; cât și pe b) practicienii în desfășurarea activității lor și aplicarea cunoștințelor în interacțiunea cu copii.

Principalele modalități în care aceste curențe afectează sistemul de justiție rezultă din lipsa înțelegerii bilaterale (copil – practician/ practician – copil) și a comunicării eficiente cu copiii, ce se poate traduce în golirea de conținut a unor drepturi ale copiilor și totodată obligații ale profesioniștilor: dreptul la informare, dreptul la asistență juridică, condițiile și procedura pentru acordarea asistenței juridice gratuite, drepturile procesuale ale persoanei vătămate, ale părții civile ale suspectilor și inculpaților, dreptul victimelor/martorilor de a fi informate asupra condițiilor și procedura pentru a beneficia de dispozițiile art. 113 din Codul de procedură penală, precum și de dispozițiile Legii nr. 682/2002 privind protecția martorilor, cu modificările ulterioare, dreptul victimelor de a fi informate asupra condițiilor și procedurii pentru acordarea compensațiilor financiare de către stat; dreptul de a apela la un mediator în cazurile permise de lege etc.; din lipsa instrumentelor adaptate pentru comunicarea cu copii ce duce la apariția fenomenului de „revictimizare” prin audierea repetată a acestora, la lipsa probelor în procesul penal, la împiedicarea reintegrării sociale și prevenția săvârșirii din nou a unor infracțiuni; dar și din lipsa construirii unei relații de încredere cu copiii și acordării acestora de servicii complexe, multidisciplinare, adaptate nevoilor specifice a fiecărui copil în vederea „tratării” cauzelor ce au condus la săvârșirea unei infracțiuni și prevenirea unui comportament infracțional ulterior, prevenirea sentimentului de neîncredere în justiția penală și în actorii implicați (în special organele de poliție);

Am constatat în urma interviurilor cu inculpații copii că aceștia nu au încredere în actorii procesului penal, având în vedere comportamentul deseori degradant și lipsit de profesionalism al unora dintre aceștia față de ei, când au fost întrebați cum s-a purtat poliția cu ei. În chenarele alăturate putem observa câteva astfel de exemple.³¹ Întrebați „Dacă ar fi să schimbi ceva, ce ai vrea să schimbi?”, copiii au dat următoarele răspunsuri:

- *Să nu mai bată copii să recunoască faptele. Nu tu mi-ai dat viață să dai în mine.*
- *Să schimbe violența. Nu ai voie să dai în nimeni. Ai voie numai să îl pui jos, nu să rupi oasele pe el.*

³¹

Extrase din interviurile R/A/1, R/A/2, R/A/3

“Poliția sărea la mine, mă bătea ca să recunosc”

“A fost urât la poliție. Am stat 24 de ore acolo. Am stat cu un băiat din cămin. Mi-am luat un baston din furt, în palmă. Câteodată urlă poliția”

“Mă înjurau în toate felurile. Majoritatea vorbeau așa. Eram pe teren cu un copil, nu cred că făcuse ceva, i-au dat cu piciorul în cap unui copil de 14 ani. Păi ce e aia?”

În acest subcapitol al analizei, regulile de drept aplicabile sunt reprezentate de obligația de formare a profesioniștilor, care este prevăzută în articolul 25 din Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului (Directiva Victimelor) și art. 2 din Legea nr. 211 din 27 mai 2004 privind unele măsuri pentru asigurarea informării, sprijinirii și protecției victimelor infracțiunilor.

În general, principala problemă identificată este lipsa instruirii practice a profesioniștilor, astfel că noi considerăm că formarea practicienilor pentru tratarea respectuoasă, imparțială și profesionistă a copiilor este primul pas de abordat în existența practică a unui proces penal prietenos pentru copii.

Legislația cuprinde mențiuni despre formarea practicienilor doar cu privire la copiii-victime ale infracțiunilor, acordând interacțiunii cu acestea un rang superior față de interacțiunea cu inculpații copii, care din punctul nostru de vedere ar trebui să fie cel puțin la fel de importantă și tratată cu delicatețe, fiind de esența condamnării tocmai prevenirea săvârșirii altor infracțiuni și reintegrarea socială a persoanelor condamnate (copii).

În ceea ce privește o descriere mai amănunțită a problemei, am constatat că deși există această obligație de formare a practicienilor cel puțin cu privire la copiii-victime ale infracțiunilor, prevăzută în articolele menționate mai sus, aparținând Ministerului Afacerilor Externe, Institutului Național al Magistraturii, Ministerului Afacerilor Interne, Institutului de Pregătire și Perfecționare al Avocaților, precum și consiliilor județene, respectiv consiliilor locale ale sectoarelor municipiului București, prin direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului, în practică aceste instituții nu au asigurat specializarea personalului propriu, care, în exercitarea atribuțiilor prevăzute de lege, stabilește legături directe cu victimele infracțiunilor.

Redăm, cu titlu de exemplu, declarația lui T.C:G.³², avocat, cu experiență de peste 10 ani în procesele penale, inclusiv cele cu copii, vizavi de formarea profesională a avocaților, când a fost întrebată dacă a beneficiat vreodată de instruire specializată în această arie/ instruire să folosească vreun ghid sau legislație internațională (ex. cel de la CoE):

“Nu. Am făcut pe cont propriu curs de profiling și am studiat tehnici de investigare etc. Cursurile ar trebui efectuate la nivel instituțional. INPPA ar trebui să desfășoare cursuri care cu adevărat sunt utile, nu aceleași cursuri din timpul facultății. Psihologii ar trebui să învețe avocații. Un instrument util pentru o mai bună respectare a drepturilor minorilor este specializarea profesioniștilor. Din punct de vedere legislativ, codul penal este foarte generos, nu îi văd necesară o modificare. Ar fi oportună prevederea specializării și pentru polițiști și avocați și procurori și judecători.”

Din declarațiile celorlalți profesioniști (procurori/judecători) reiese aceeași lipsă de formare și pregătire instituțională când au fost întrebați dacă au beneficiat de instruire³³:

Majoritatea profesioniștilor pe care i-am interviuat au recunoscut necesitatea îmbunătățirii comunicării cu victimele sau inculpații/suspecții copii și necesitatea realizării unei specializări și formări în interacțiunea cu aceștia, în scopul unei mai bune desfășurări a procesului penal, de la prima interacțiune cu copilul, la audiere, la informarea asupra drepturilor, la exercitarea drepturilor și înțelegerea acestora, la participarea sau nu la judecată și reintegrarea socială sau vindecarea traumelor.

„seminare organizate de asociații pe violență în familie sau pe partea de audiere, din păcate formarea procurorului este insuficientă”

„nu am beneficiat de instruire specializată, dar se mai organizează la nivelul INM seminarii (spre exemplu – tehnici de audiere a minorului); Un instrument util ar fi un Ghid de norme clare, orientări clare, adaptate copilului, privind modalitatea de audiere”

„ar fi utilă o discuție cu psihologi, cu oameni cu experiență care să ne învețe pe latura umană a abordării, pentru că noi ne canalizăm aicea, noi strângem probleme ca să putem să îi trimitem în judecată, să fie condamnați cei care se dedau la astfel de fapte”

„nu au avut traininguri specializate; INM-ul face o instruire cât de cât pe toate aspectele practice, dar mai mult de un curs în care primești o serie de sfaturi - nu înveți din practica cu minorii, din experiența lor; Ar fi foarte utile cursuri de instruire pentru că legile/Codul nu îți explică cum să discuți cu minorii”

Judecătoarea C.D. ne-a mărturisit³⁴ că *“practic am interacționat cu minorul prin intermediul aceluși psiholog și tot el îi recaptă atenția după ce, după 2-3 cuvinte, minorul era distras de ce era prin birou [...] prin tot felul de gesturi, de sunete, îi recaptă atenția și am reușit din frânturi să culeg informația necesară”*, subliniind importanța pregătirii în comunicarea cu copilul.

³² Avocat, gen F.

³³ Procuror, gen F.

³⁴ Judecător, gen F.

La nivelul României, în cadrul procesului penal în care sunt implicați copii, nu există instrumente de lucru adaptate nivelului, înțelegerii copiilor sau gradului lor de dizabilitate (camere de audiere/ obiecte speciale, tema abordată la punctul 1) și de asemenea nu există instrumente de lucru pentru profesioniști care să îi ajute în interacțiunea cu copiii (ghiduri de bune practici, cărți, cursuri organizate, sesiuni de training, profesori specializați etc). Există o lacună în sistem în ceea ce privește instrumentele de ajutor în procesul penal pentru descoperirea faptelor și cercetarea lor, cum ar fi expertizele psihologice³⁵:

foarte puțini experți judiciari în psihologie; DGASPC nu are dreptul să procedeze la expertizarea psihologică a copiilor

Expertiză medicală psihiatrică pentru cei între 14 și 16 ani este obligatorie, iar între 16 și 18 ani este solicitată doar dacă practicienii au dubii cu privire la discernământul copiilor.

De asemenea, am constatat că rapoartele DGASPC cu privire la copii nu sunt solicitate în cele mai multe cazuri de către profesioniști, acestea nefiind obligatorii. Considerăm a fi utile din punct de vedere al psihologiei copilului, al colaborării interinstituționale și al pregătirii unui plan de măsuri multidisciplinare în vederea reintegrării copilului sau sprijinirii acestuia în depășirea traumelor, ținând cont de lipsa de pregătire a practicienilor ce interacționează cu copiii în cadrul procesului penal.

Doamna avocat T.C.G.³⁶, vorbindu-ne despre cazul unei fete abuzate sexual în familie și tratate total necorespunzător de către organele de cercetare penală, avocat, manager de caz etc, ne-a evidențiat faptul că specialiștii din cadrul Institutului de Medicină Legală Mina Minovici nu au știut cum să comunice cu fata și cum să abordeze consultația acesteia din punct de vedere ginecologic:

“La institutul de medicină legală s-a spus că examinarea nu a putut fi condusă în totalitate datorită complianței scăzute a pacientului. Trebuia o femeie medic să facă examinarea, să lase familia alături sau să i se ofere ajutor psihologic, deoarece un copil de 12 ani nu este pregătit pentru examinări ginecologice”

La secția de poliție a intervenit blocajul major. A stat pe coridoare în timp de 4 ore, după care a revenit ziua următoare cu fetița pt. a înregistra plângerea. Atitudinea polițistului nu a fost direcționată către copil, ci către comoditatea sa de a nu mai investiga o faptă deoarece li s-a spus să dacă depun plângerea, fetița va ajunge la centru de plasament.

A fost chemat un avocat din oficiu și un psiholog pentru audierea a doua, care a durat în jur de 4 ore și jumătate. După prima declarație, polițistul i-a cerut fetei de 12 ani de față cu toți cei prezenți să deseneze un organ sexual masculin în erecție.

³⁵ Procuror, gen F.

³⁶ Avocat, gen F.

După desenul solicitat, OCP i-a explicat consecințele inducerii în eroare a OCP și ale mărturiei mincinoase. Vârsta legală la care răspunde unui minor este 14 ani.

În cazul prezentat mai sus, avocatul din oficiu era la fel de nepregătit ca polițistii. Se comporta cu minorul ca și cum era major. Aceleași cursuri de pregătire ar trebui efectuate și de avocați în această privință.

La mijloc este interesul pe care și-l dau avocații din oficiu în profesia penală. De obicei, se face asistarea ca planta, pentru a avea o formă de venit suplimentar.

Exemple de practici promițătoare

La nivelul organelor de cercetare penală din București, dar și a altor specialiști cum ar fi procurori, avocați, judecători, am constatat că unii practicieni adoptă un comportament autodidact, învață din experiență și se instruiesc pe cont propriu în relația cu copiii.

Astfel, dl. B.D., ofițer specialist la IGPR – Direcția Investigații Criminale, a declarat că la nivelul IGPR „se fac destul de multe cursuri de genul – parteneri și din afara țării (mai mult pe infracțiuni mai grave); Specializare pe tehnici de audiere în general – colegii au participat la un curs organizat la nivelul Ambasadei SUA de FBI – statement analysis – unde au analizat declarația în funcție de cum a fost dată și să îți dai seama de ce vrea să spună persoana din timpul audierii”³⁷.

De asemenea, există în cadrul IGPR serviciul Omoruri, Biroul Agresiuni Sexuale, în care își desfășoară activitatea oameni pregătiți, după cum declară dna. avocat T.C.G.³⁸:

“În cadrul serviciul Omoruri, Biroul Agresiuni Sexuale existau polițisti pregătiți, care au studiat psihologia copilului, metodele speciale de interviu a unui copil, iar audierile au avut loc în camere specializate, nu s-a întrerupt copilul, nu s-a revenit, totul a avut loc într-un cadru confortabil pentru un copil de 12 ani, iar declarația a fost ulterior transcrisă după o înregistrare video. Asta așa vedea eu realitatea ab initio. Ce așa vedea eu util ar fi înființarea la nivel de oraș a unor astfel de secții de birouri de agresiuni sexuale către care să fie redirecționat fiecare astfel de caz”

³⁷ Ofițer specialist, gen M.

³⁸ Avocat, gen F.

Concluzie preliminară

Vedem necesară îmbunătățirea calității desfășurării procesului penal pentru copii, fie victime fie inculpați, de la prima interacțiune cu orice profesionist (OUP, procuror, manager caz, tutore etc.) până la sprijinirea completă a acestuia în final. Pentru ca acest lucru să fie posibil, este nevoie de oameni temeinic pregătiți, instruiți în adaptarea tehnicilor și comunicării în relația cu copii, în special cei cu dizabilități și aplicarea în mod concret a acestor tehnici și măsuri. Pentru ca copiii să fie protejați și ajutați și să primeze interesul superior al copilului, este necesară implicarea și colaborarea tuturor instituțiilor abilitate (inclusiv DGASPC, manager caz, psiholog etc) în sprijinirea copiilor implicați în cazuri de natură penală.

Problema 3 - Lipsa reintegrării sociale adecvate

#Despre: Ultimul capitol va arată cum mijloacele de integrare specifice pentru copiii care au fost acuzați de săvârșirea unei fapte penale sunt inexistente sau insuficient adaptate pentru reinserția efectivă a copiilor în societate.

Lipsa mecanismelor de reinserție socială adecvate îi afectează atât pe a) copilul cu dizabilități, suspect/inculpat de săvârșirea unei fapte penale, pe parcursul procesului penal; dar și pe b) copilul cu dizabilități, acuzat de săvârșirea unei infracțiuni, aflat în etapa executorie și post executorie;

Lipsa măsurilor educative, și mai puțin a celor coercitive din procesul penal, împiedică deplina înțelegere a consecințelor săvârșirii unei infracțiuni, iar după terminarea perioadei executării sentinței, minorul/minorul devenit major se reîntoarce în societate, fără sprijin concret sau ajutor în vederea reintegrării sale, ceea ce adesea duce la apariția fenomenului de recidivare.

În acest subcapitol al analizei, dispozițiile legislative ce interesează sunt cele din legislația națională - C. Pen., C. Proc. Pen., Legea 272/2004, Legea 254/2013, precum și cele din legislația internațională relevante.

În general, principalele probleme legislative identificate în legislația penală națională sunt reprezentate de lipsa metodelor și mijloacelor de reintegrare postexecutorie adaptate nevoilor specifice ale copiilor cu dizabilități. În ceea ce privește o descriere mai amănunțită a problemei, ultima etapă a procesului penal este cea în care se pune în executare măsura dispusă de către instanță – fie internarea copiilor, sau a tinerilor care au împlinit 18 ani, dar au săvârșit fapta în minorat, în centrele educative sau de detenție, fie supravegherea copiilor aflați în executarea unei măsuri educative neprivative de libertate, coordonate de consilierii de probațiune. Cu toate acestea, durata acestor măsuri este fie prea scurtă (în cazul celor neprivative de libertate), fie resursele utilizate sunt insuficiente pentru a-l pregăti pe copil pentru o adecvată reintegrare în societate.

Elemente incluse în referatul serviciului de probațiune

elemente din situația socială a minorului

climatul în care a crescut

cum se înțelege cu familia

detalii despre comiterea infracțiunii/contextul

identificarea vulnerabilităților minorului

cuantificarea factorilor de risc și a celor protectivi

recomandările consilierilor etc.

Totuși, referatele serviciului de evaluare dezvăluie o realitate tristă – atunci când se realizează ancheta socială de la domiciliul copilului, se descoperă că mediul în care trăiesc aceștia este unul extrem de novice, în care oamenii sunt needucați, trăiesc în medii sărace, iar copii nu merg la școală. Într-unul din cazurile pe

care le-a judecat acum câțiva ani, V.C.³⁹ își amintește cum *“inculpatul de 15 ani a comis o agresiune sexuală față de victima de 3 ani, aceștia erau verișori primari – referatul de evaluare făcut de serviciul de probațiune a relevat că lipsa educației sexuale în familie (părinții au refuzat să vorbească despre subiect), iar minorul a încercat să experimenteze [..]”*

De cele mai multe ori, lipsa educației devine un factor ce își lasă puternic amprenta pe tot procesul de reintegrare al copilului. M.H., psiholog și consilier de probațiune, ne-a mărturisit⁴⁰ că *“este greu să faci consiliere ori să pui în executare stagiul civic (nn. – una din cele 4 măsuri neprivative) atunci când minorul nu știe să scrie sau să citească – poate să înțeleagă conceptele, dar trebuie adaptate la nivelul acestuia. Am avut un caz cu un minor în care adaptarea s-a făcut cu luarea anumitor teme/concepte din manualul de educație civică din clasa a 7-a[...].”*

Cum ar putea fi depășit acest impediment? De la construirea unei relații mai bune cu cei de la DGASPC de la nivelul fiecărui județ, până la cea cu profesorii de la școala sau asistența socială de la primăria de la domiciliul copilului – toate serviciile ce ar putea să fie cât mai aproape de copil pentru a-l sprijini în demersurile de reintegrare. În timpul unuia dintre interviuri, A.I., consilier de probațiune, a propus un demers ce ar putea fi realizat chiar de pe băncile școlii⁴¹:

“Ar putea fi organizate sesiuni de pregătiri în școli, până în clasa a 8-a, pentru a le fi descrise tipurile de infracțiuni (nn. – minorilor) care sunt comise cel mai des de minori, să le fie explicate consecințele comiterii infracțiunilor etc.. de către un consilier de probațiune”

“Ar trebui să existe niște centre de incluziune specială pentru minori, foștii deținuți, mai ales că mulți nu mai au unde să se întoarcă – să se facă trecerea treptată de la detenție la libertate”

În ceea ce privește pe copiii din penitenciare, situația este la fel de tristă – programele de recuperare și reintegrare derulate de către penitenciarele din subordinea ANP nu sunt concepute special pentru copii și tineri, de multe ori psihologii sau educatorii fiind nevoiți să extragă informațiile importante și să le adapteze pentru aceste categorii. Lipsa instrumentelor adaptate față de copii, cu atât mai mult pentru cei cu dizabilități psihosociale, este

³⁹ Judecător, gen F.

⁴⁰ Consilier probațiune, gen F.

⁴¹ Consilier probațiune, gen F.

evidențiată și în execuție. Întrebată care consideră că ar fi un instrument util pentru o mai bună respectare a drepturilor copiilor cu dizabilități psihosociale, M.A., asistent social în cadrul unui Centru de Detenție pentru minori afirmă „Pentru cei cu dizabilități ar trebui să fie lucruri mai simple pentru că e mai greu de lucrat (nn. – cu aceștia), să fie cu instrumente cu figuri, imagini – este complicat de lucrat și cu minorii care sunt analfabeți funcțional care nu înțeleg anumite informații. Ar trebui să fie lucruri interactive, filmulețe, video[...].”

Tot în cadrul aceluiași interviu, dna. M.A. a scos la iveală un alt impediment pentru buna reintegrare a copiilor în societate, și anume distanța mare între centrele de executare a măsurii și locuința copiilor. Până la debutul pandemiei, copiii erau foarte rar vizitați de familie, de prieteni, aceștia preferând mai degrabă să le trimită sume de bani, decât să le cheltuiască pentru a acoperi costurile unei deplasări pe distanțe atât de lungi. Însă, un lucru bun care s-a întâmplat o dată cu instituirea stării de urgență în România a fost posibilitatea convorbirilor video cu familiile, acestea compensând neajunsul vizitelor (înainte, apelurile video erau disponibile doar pentru copiii având membri ai familiei care erau la rândul lor deținuți/aflați în executarea unei pedepse). Reproducem mai jos o parte din dialogul cu M.A.:

„avem minori de la Baia Mare, Bistrița Năsăud, minori care vin de la 600 de kilometri, iar pentru fete, suntem singurul centru care deține fete, ele vin din toată țara”

„și nu e mai dificilă reintegrarea/mai greu resimțită pedeapsa?”

„există o modă să își facă anumite afaceri judiciare pentru a se duce mai aproape de casă, spre exemplu spunea că l-a furat nu știu cine și instanța îl cita și se ducea o săptămână acasă – acum nu cred că va mai merge pentru că instanțele și-au dezvoltat sistem video de când cu pandemia și nu mai e nevoie să se deplaseze”

“da, ei o resimt, pentru faptul că sunt mai departe de casă, ca familia nu are posibilități, preferă să le pună bani și să vorbească la telefon decât să îi cheltuiască pe un drum dus-întors până la Craiova, mulți dintre ei ne întreabă despre posibilitățile de a ajunge mai aproape de casă, dar astea sunt dispozițiile codului penal”

Totuși, în cadrul penitenciarelor se organizează multe activități și cu colaboratori externi, din domeniul reintegrării, iar acum, în contextul pandemiei de COVID-19, se organizează activități online cu partenerii din comunitate sau cu agenții județene de ocupare a forței de muncă. De asemenea, în cadrul programului de pregătire pentru liberare sunt furnizate informații despre cum să acceseze date despre instituții sau cum se pot accesa anumite prestații sociale și se colaborează în permanență cu serviciul de probațiune.

O.J., asistent social într-un alt centru de detenție, ne-a spus că și-ar dori „să existe colaborări cu instituții, ONG-uri, acestea sunt binevenite, sau să existe o ofertă mai mare de programe și de activități, care ar fi utile și pentru contactul minorilor cu exteriorul, ca aceștia să simtă implicarea comunității, să nu se mai simtă marginalizați⁴³[...]”. Din nefericire, există multe piedici în legislație, mai ales încât rolul asistentului social se termină la ieșirea copilului din centru – sunt situații în care e destul de dificil, spre exemplu, pentru copiii proveniți din instituții de protecție a copilului, atunci când le încetează măsura neprivativă și nu e posibilă identificarea din timp a familiei, trebuie găsite rapid soluții – se apelează cumva la instituționalizarea lor provizorie.

„ce este trist este că atunci când minorii se eliberează de aici (nn. – din centrul de detenție), aceștia sunt preluați de instituții de plasament, dar cei care nu au unde să se întoarcă, la o familie, pleacă unde văd cu ochii [...]sau centre de plasament care nu vor să îi reprimească pe minori, invocând diverse motive, și atunci nici noi nu-l putem ține pe minor aici, trebuie să vină o instituție socială să îl preia [...] stau afară, văd că nu au niciun resort, așa că fac anumite fapte, fură o găină, și se întorc aici”

Exemple de practici promițătoare

La nivelul centrului de detenție din Craiova se află singura unitate penitenciară care are școală de sine-stătătoare, „Liceul Tehnologic Special Pelendava” – cu clase 1-12, fiind școlarizat inclusiv un tânăr care a dat bacul anul trecut. Liceul are specializare profesională, doar că legea nu le permite copiilor arestați preventiv să fie incluși la școală (din cauză că nu se cunoaște durata de cât vor fi în executarea măsurii preventive). De asemenea, depinde și de când ajunge copilul în penitenciar, spre exemplu „dacă ajunge în februarie când e deja semestrul II nu poți să-l înscrii la școală, aștepți luna septembrie⁴⁴”.

Un alt lucru util pentru reintegrarea copiilor îl reprezintă existența cursurilor de calificare – acestea sunt mai mult organizate, sunt alese de comun acord pentru că nu toate cursurile se pot desășura în unitate (din motive logistice) – ultimele organizate au fost cele de frizer, ospătar. Au fost și situații în care nu s-a primit aprobare la un curs de barman pentru că presupunea aducerea de băuturi în centru, lucru interzis de lege.⁴⁵

Concluzie preliminară

Cu toate că atât consilierii de probațiune, cât și personalul din centre încearcă să contribuie la reeducarea și înțelegerea consecințelor infracțiunii de către copil, s-a dovedit, de multe ori, că aceștia sunt interesați doar să facă ce le este cerut, să obțină creditele necesar (cel puțin în sistemul penitenciar), fiind vizibile lipsa măsurilor și acțiunilor concrete, întrucât deseori acești copii se reîntorc în penitenciarele de adulți, recidivând.

⁴³ Asistentă socială, gen F.

⁴⁴ Asistentă socială, gen F.

⁴⁵ Asistentă socială, gen F.

Capitolul 3 - Concluzie generală

Dacă un copil trăiește într-un spirit de acceptare și prietenie, el învață să găsească iubirea pretutindeni. De unde am luat ideea nebună că, pentru a-i determina pe copii să facă mai bine, mai întâi trebuie să-i facem să se simtă mai rău? Gândește-te la ultima oară când ai fost umilit sau nedreptățit. Ți-ai dorit să cooperezi sau să faci mai bine?

Copiii, inclusiv cei cu dizabilități psihosociale trebuie să beneficieze în concret de asistență de specialitate multidisciplinară care include după caz, servicii de asistență psihologică, legală, educațională, de recuperare etc.

Statul, prin intermediul profesioniștilor săi trebuie să se asigure că de la primul contact cu un copil victimă sau suspect, acestuia îi sunt respectate toate drepturile conferite de lege și că acesta va beneficia de toate aceste drepturi, inclusiv după finalizarea procesului penal.

În primul rând, pentru a se asigura că aceste drepturi sunt respectate și acordate copiilor, profesioniștii trebuie să le cunoască, să le aplice și să le perfecționeze continuu.

În urma interviurilor și a cercetării legislației, am observat că există o lipsă de cunoaștere a tuturor drepturilor de care ar trebui să beneficieze copiii de către cei ce sunt angajați să le aplice, în special a drepturilor mai nou consacrate de legislație și prevăzute în Directiva Victimelor și Directiva privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale și ulterior transpuse în legislația românească.

Lipsa cunoașterii acestor dispoziții conduce bineînțeles la lipsa aplicării acestora în practică și la aplicarea unui tratament inadecvat copilului atât pe parcursul procesului penal, cât și ulterior, în etapa de reabilitare.

Există o neîncredere a copiilor față de sistemul de justiție penală, pe bună dreptate, neîncredere care provine din interacțiunea defectuoasă și stângace a autorităților cu aceștia.

Această interacțiune defectuoasă a fost observată în toate etapele procesului penal, de la primii pași prin lipsa de înțelegere a drepturilor pe care le au când sunt informați asupra lor, la rigiditatea audierii și până la ultimii pași prin lipsa metodelor și mijloacelor adaptate de reintegrare în societate și de educare.

Atât victimele, cât și copii acuzați de săvârșirea unei infracțiuni ar trebui să beneficieze de o evaluare individuală pentru a se stabili: riscurile la care victima/acuzatul/familiile lor ar putea fi expuse, riscul de intimidare și represalii, serviciile de asistență corespunzătoare pentru situația victimei/reintegrarea copilului cu antecedente penale în societate, precum și măsurile de protecție necesare. Având în vedere faptul că primul contact al victimelor cu specialiștii/autoritățile este de obicei cu poliția, aceștia ar trebui să efectueze o evaluare inițială a nevoilor individuale, de preferință cu ajutorul reprezentanților serviciilor sociale sau organizațiilor de sprijinire a victimelor. Toate autoritățile judiciare ar trebui să efectueze o evaluare a nevoilor individuale pentru toate victimele infracțiunilor sau cel puțin să asigure că această evaluare este efectuată de autoritățile competente și în conformitate cu modele formale (modele, fișe). Evaluarea ar trebui să ia în considerare criteriile enunțate la Articolul 22 din Directiva 2012/29/EU (inclusiv caracteristicile personale ale victimei, tipul și circumstanțele infracțiunii),

precum și dorința victimei de a beneficia de măsuri de protecție și ar trebui să acorde o atenție deosebită victimelor vulnerabile, așa cum prevăd paragrafele 3 și 4 ale Articolului 22. În ceea ce privește copiii acuzați de săvârșirea unei infracțiuni, evaluarea ar trebui să respecte criteriile enunțate la Articolul 7 din Directiva 2016/800/EU (caracteristicile copilului, nivelul său de maturitate psihoemoțională, backgroundul său social și familial, precum și orice altă vulnerabilitate specifică pe care s-ar putea să o aibă).

Riscul de revictimizare sau de intimidare și răzbunare din partea autorului infracțiunii ori ca urmare a participării în procedurile penale ar trebui să fie limitat prin derularea procedurilor într-un mod coordonat și respectuos, care să permită victimelor să aibă încredere în autorități.

Pentru a minimiza acest risc, un rol foarte important îl deține audierea corespunzătoare, atât din perspectiva instrumentelor folosite, a camerei de audieri, cât și din perspectiva procedurii de audiere și a pregătirii persoanelor care participă la această audiere.

Recunoaștem astfel o nevoie considerabilă pentru instruirea și formarea continuă a practicienilor implicați în procesul penal la care participă copiii (psihologi, asistenți sociali, polițiști, procurori, judecători, avocați etc.) în scopul unei cunoașteri complete și aprofundate a drepturilor copiilor și a aplicării acestora în practică, cu consecința unei mai bune desfășurări a procesului penal al cărui scop este aflarea adevărului, tragerea la răspundere a celor vinovați, dar și reintegrarea socială a acestora.

Orice funcționar implicat în cadrul procedurilor penale care este susceptibil de a intra în contact personal cu un copil victimă sau suspect/inculpat ar trebui să poată primi și să primească o formare inițială și continuă corespunzătoare, la un nivel adecvat contactului cu acel copil, astfel încât să poată identifica victimele și nevoile acestora și să le trateze într-un mod respectuos, atent, profesionist și nediscriminatoriu și de asemenea să poată identifica nevoile suspectilor/inculpaților și să îi sprijine în procesul de învățare, recuperare și reintegrarea socială.

Persoanele susceptibile de a fi implicate în evaluarea individuală de identificare a necesităților specifice de protecție ale victimelor pentru a stabili necesitatea ca acestea să beneficieze de măsuri speciale de protecție și în evaluarea individuală a inculpaților (Serviciul de Probațiune, DGASPC) ar trebui să primească o formare specifică cu privire la modalitățile de realizare a unei astfel de evaluări.

România ar trebui să asigure astfel de formări pentru personalul polițienesc și personalul instanțelor. De asemenea, formarea ar trebui să fie promovată pentru avocați, procurori și judecători, precum și pentru practicienii care oferă sprijin pentru victime sau servicii educaționale și de reintegrare pentru inculpați. Formarea ar trebui să includă informații despre următoarele aspecte: obligațiile legale ale autorităților cu privire la informarea victimelor despre drepturile lor, la evaluarea nevoilor și la direcționarea acestora; serviciile de asistență existente și îndrumarea victimelor spre serviciile corespunzătoare; efectuarea evaluării individuale a nevoilor; furnizarea de informații victimelor în timp util și în mod adecvat; modalități de evitare a victimizării secundare și repetate; și aspectele transdisciplinare care vizează creșterea nivelului de înțelegere a profesioniștilor în ceea ce privește vulnerabilitatea victimelor infracțiunilor. Acestea din urmă pot include elemente de psihologie, drepturile omului și legislația privind nediscriminarea, care ar putea oferi profesioniștilor o mai bună înțelegere a barierelor cu care se confruntă grupurile vulnerabile în accesarea justiției.

Interesul superior al copilului ar trebui să fie întotdeauna considerat primordial.

Menționăm desigur că în România există și profesioniști extraordinari implicați în procesele penale cu minori, care au acoperit singuri lacunele sistemului penal de justiție, prin auto-instruire și prin spiritul proactiv de a acționa în beneficiul copiilor, ca și cum ar fi proprii copii. De asemenea, este prezentă o conștientizare la nivelul practicienilor a importanței instruirii în interacțiunea cu copiii. Câteva camere special amenajate de audiere a copiilor există deja și sperăm ca această practică să ia amploare.

Noi, cei mari, uităm adesea că am fost copii. Și lucrul acesta ar trebui să ni-l aducem aminte, mai ales când ne găsim în fața copiilor. Este responsabilitatea noastră să le dovedim că pot avea încredere în noi.